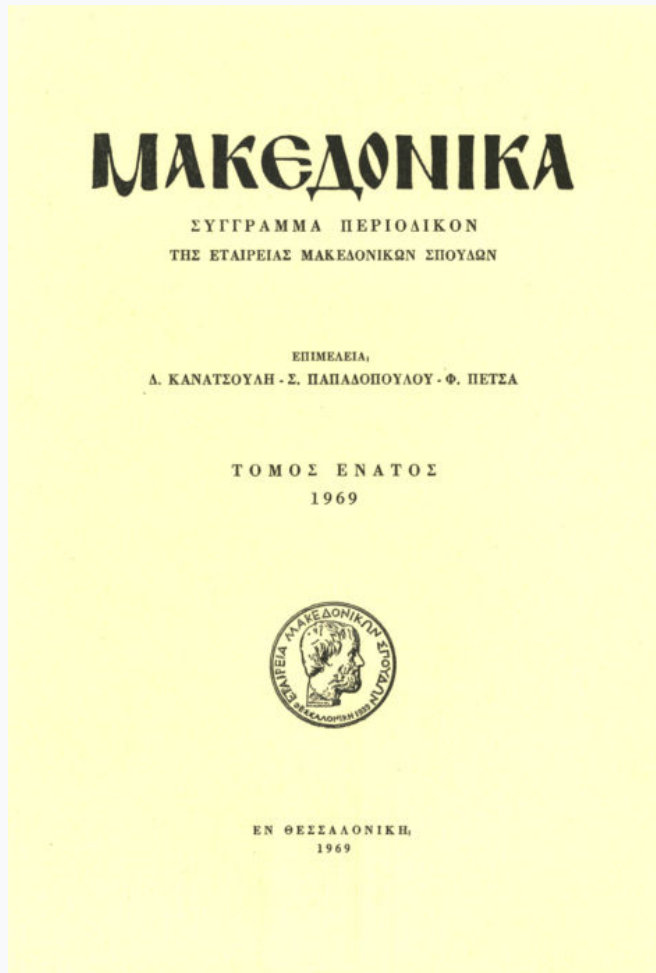


Μακεδονικά

Vol 9 (1969)



Dr. Lothar Siegesmund, Griechisch - Makedonische Impressionen (Εντυπώσεις από την Ελληνική Μακεδονία)

Βασίλειος Δ. Φόρης

doi: [10.12681/makedonika.1069](https://doi.org/10.12681/makedonika.1069)

Copyright © 2015, Βασίλειος Δ. Φόρης



This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Φόρης Β. Δ. (1969). Dr. Lothar Siegesmund, Griechisch - Makedonische Impressionen (Εντυπώσεις από την Ελληνική Μακεδονία). *Μακεδονικά*, 9, 381–383. <https://doi.org/10.12681/makedonika.1069>

πρὸ αὐτοῦ τόσας ἐκδόσεις τῆς ἱστορίας τοῦ Mommsen, νὰ χρησιμοποίησι τὴν ἐκδοσὶν τοῦ 1925, ὅπου ἀποφεύγονται πλείστα σφάλματα τῶν προηγουμένων.

Χρησιμοποιοῖ ἀκόμη ἐσφαλμένον τύπον ὀνομάτων τινῶν, ὡς Δωρίμαχος ἀντὶ Δωρίμαχος (σελ. 8, 9). — Ἄμυνος ἀντὶ Ἄμυνᾶς (σελ. 13) (πρόκειται περὶ τοῦ Ἄμυνάνδρου). — Σκεῖρων ἀντὶ Σκύρων (σελ. 9, 1). — Σωσθένης ἀντὶ Σωσίθεος καὶ Ἡράκλειος ἀντὶ Ἡράκλειτος (σελ. 46). Μάγονος ἀντὶ Μάγων (σελ. 48). — Σκερδίλαδος (μόνον παρὰ Λιβίῳ XXVI, 24, 9. XXVII, 30, 13: Scerdilaedus), ἐνθ' οὗ τὸ σύνθημα καὶ καθιερωμένον εἶναι Σκερδίλαϊδας (Βλ. Πολύβ. IV, 16, 9. 29, 2.5.6. V, 3.3.4.3. 110, 3).

Ἐν τοῦτοις, παρὰ τὰ μειονεκτήματα, ἡ μικρὰ αὕτη μελέτη, γραμμένη με ἐνθουσιασμόν καὶ γλαφυρότητα, εἶναι χρήσιμον ἀνάγνωσμα διὰ πάντα Ἑλληνα, ἐπιθυμοῦντα νὰ λάβῃ ἰδεάν τινὰ τῆς κρίσιμου ἐκείνης ἐποχῆς.

ΔΗΜ. ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ

Dr. Lothar Siegesmund, Griechisch-Makedonische Impressionen (Ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν), Thessaloniki 1968 (Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Μακεδονικὴ Λογοτεχνικὴ Βιβλιοθήκη ἀρ. 1), 80 μικρὸν, σελ. 120 με 16 πίνακες εἰκόνων καὶ ἓνα χάρτη.

«Σήμερα ὅπως καὶ πάντα ἡ Ἑλλάδα ἔχει ὕψιστη σημασία γιὰ κάθε ἄνθρωπο ποῦ ζηταί νὰ βρῇ τὸν ἑαυτό του». Ὁ ἀναγνώστης ποῦ διαβάζει τὴ φράση αὕτη τοῦ Henry Miller ὡς μόντο τοῦ βιβλίου τοῦ δρ. Lothar Siegesmund, ἄλλοτε Γενικοῦ Προξένου (καὶ τώρα Ἐπιτίμου) τῆς Ὀμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας στὴ Θεσσαλονίκη, «Ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν» θὰ καταλάβῃ ἄμεσως ὅτι πολλὰ τὰ ἐγκωμιαστικὰ ἔχουν γραφῆ σ' αὐτὸ γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴ Μακεδονία. Καὶ ἡ πρόβλεψή του αὕτη δὲ διαφεύδεται: ἀπὸ τὴν πρώτην φράση τοῦ βιβλίου, ὅπου ὁ εὐζῶνας τοῦ ἑλληνικοῦ μεθοριακοῦ φυλακίου με τὴν ἀστραπερὴ φουστάνελα του παρουσιάζεται στὰ μάτια τοῦ συγγραφέα ὡς «ὁ πρώτος χαιρετισμὸς τῆς ἑλληνικῆς φιλοξενίας», ὡς τὴν ἀκροτελεύτια περιγραφή τῆς ἄμορφιάς ποῦ σκορπίζει τὸ καλοκαιριτικὸ ἑλληνικὸ ἠλιθιοβασίλειμα πέρα ἐκεῖ στὴ Σαμοθράκη, ὅλα μέσα στὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι ἓνας ὕμνος οὕτῳ μακεδονικῇ γῆ, ἓνα προσκύνημα στὰ μνημεῖα τῆς, ἓνα ἐγκώμιον οὗτος ἄνθρωπος τῆς.

Βασικὰ ὁ συγγραφέας ἐπιδιώκει νὰ περιγράψῃ ὅ,τι θὰ ὀνομαζόταν «μνημειακὴ Μακεδονία». Καὶ με τὴν παρामीαν του στὴ Θεσσαλονίκη καὶ με τὶς περιόδους του σὲ πόλεις καὶ περιοχές τῆς Μακεδονίας εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ δῆ καὶ νὰ περιγράψῃ τὰ μνημεῖα ποῦ σώζονται ἀπὸ τὴ μακρινὴ ἀρχαιότητα ἢ ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ χρόνια ὡς τὰ σήμερα. Ἡ περιγραφή του δὲν εἶναι ξερὴ καὶ σχολαστικὴ. Διακηρύσσονται ὅτι εἶναι «ἀδαής», ἀρα ἀνεύθυνος, ἐπομένως ἐλεύθερος, ὁ συγγραφέας δὲν καταπιάνεται με καθαρὴ καὶ «ἐπιστημονικὴ» ἀρχαιολογία, παρὰ δίνει τὴν προσωπικὴν του ἐντύπωση ἀπὸ ὅ,τι μελετᾷ ἐπὶ τόπου. Ἄν τὸ μνημεῖο ἀνήκῃ στὰ συνηθισμένα εὐρήματα, δίνει τὰ στοιχεῖα του με ἀδρές γραμμές· ἂν προσφέρεται γιὰ περισσότερη μελέτη, προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ τὴν τεχντροπία του, τὸ περιεργάζεται ἀπὸ κάθε ἄποψη, διακινδυνεύει κάπου κάπου ἓνα «ἴσως», γιὰ νὰ συμπληρώσῃ ἓνα κολοβὸ ἄγαλμα, συχνὰ ὅμως ἀφήνει καὶ στὴ φαντασίαν τοῦ ἀναγνώστη νὰ συμπληρώσῃ καὶ αὕτη τὰ ὑπόλοιπα... Εἶτε στὸ ὑπαιθρον βρίσκεται, ὅπου με τὰ ἐλάχιστα λείψανα «ὀλοκληρώνει» ἓναν ἀρχαῖον τάφον, εἶτε σὲ μουσεῖον περιτοιχίζεται ἀπὸ τὰ πλοῦσια εὐρήματα ἢ σὲ βυζαντινὸ ναὸ θαμώνεται ἀπὸ τὴν τέχνην τῶν μωσαϊκῶν, εἶτε ἀντικρίζει ἀπὸ τὴ θάλασσα τὶς μονές τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἢ ἀπὸ κοντὰ ἀποθαυμάζει τοὺς θησαυροὺς του, ἢ στάση του ἀπέναντι οὗ ὅλα εἶναι στάση εὐλαβικοῦ προσκνητῆ, ποῦ ζῆ μὰ καὶ ζωντανεῖ τὰ μνημεῖα. Ὁ κ. Siegesmund δὲ μελετᾷ ἄπλως τὶς ἀρχαιότητες τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ μιλάει, πὸ σωστά: ὁ κ. λ. ἔ. γ. ε. τ. α. μ. αἰ. τ. οὗς.

Ἐκ τῶν αὐτῶν τὸ διάλογο μὲ τὰ ἐπὶ μέρους μνημεῖα ξεκινᾷ ἓνα δευτέρω στοιχεῖο, πού ἐξυπνά ὁ συγγραφέας τὸ ἀνάγει οὐ τεχνοτροπία τῶν ἀφηγήσεών του: ἡ ἱστορία. Οὐτε καὶ ἐδῶ πάλι γίνεται αὐστηρὴ καὶ «ἐπιστημονικὴ» ἱστορία· ἀφορμὴ ἀπλῶς παίρνει ὁ συγγραφέας ἀπὸ ἓνα μνημεῖο, γιὰ νὰ ἀντλήσῃ ἀπὸ τὶς πλούσιες ἱστορικές του γνώσεις γιὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὴ Μακεδονία ἰδιαίτερα, τὶς πῶ οὐσιώδεις λεπτομέρειες καὶ γιὰ νὰ κἀμὴ τὶς κρίσεις του γιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς περιοχῆς. Ἀνεβαίνει στὸ Λευκὸ Πύργο, ἐντυπωσιάζεται φυσικὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴν κίνηση πού παρατηρεῖ αὐτὸς, ἀλλὰ καθὼς ἀγγαντεύει ἀπέναντι τὰ κάστρα ἀνατρέχει πίσω στὴν ἱστορία, ξαναφέρνει στὴ μνήμη του τὶς περιπέτειες τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ τόπου καὶ τοῦ ἥρωικοῦ λαοῦ του καὶ βλέπει μέσα ἀπὸ τὸ παρὸν τὴν ἱστορικὴ θέση καὶ τὸ ρόλο πού ἐπαίξε αὐτὸ τὸ σταυροδρόμι ἀνάμεσα σὲ Ἄνατολὴ καὶ Δύση ἀπὸ τὰ ἀρχαιότατα χρόνια ὡς σήμερα. Συχνὰ ἡ μὴ εἰκόνα διαδέχεται τὴν ἄλλη μὲ γοργὸ ρυθμὸ, τὸ παρὸν συνδέεται ἄμεσα μὲ τὸ παρελθόν, ἢ ἀντίστροφα, καὶ συχνὰ ἐπίσης ὁ ἀναγνώστης ξαφνιάζεται ἀπὸ ἀπροσδόκητες ἀναφορές. Γιὰ τὸ Ἅγιο Ὅρος εἶναι π.χ. ὁ δρόμος του, ἀλλὰ ὁ συγγραφέας περνώντας ἀπὸ τὰ Στάγῃρα ὑποκλίνεται μπρὸς στὸ μαρμάρينو ἄγαλμα τοῦ Ἀριστοτέλη, ἐπιχειρεῖ ὑστερα μιὰ σύντομη ἀλλὰ πυκνὴ σὲ νοήματα ἀξιολόγησι τοῦ ἔργου του καὶ κλείνει τὴν εἰκόνα μὲ τὴν ὑπόμνησι πὼς καὶ ὁ μέγας σοφὸς ἦταν καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος καὶ δὲ γλίτωσε ἀπὸ τὰ δίχτυα πού τοῦ ἔστησε τὸ γυναικεῖο κάλλος. Τὴν ἱστορικότητα τῆς Ἑγνατίας ἐξαίρει ἄλλοι, ἀλλὰ ξαφνικὰ βλέπει ἐκεῖ τὴν παρέλαση τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ μπροστὰ στὸ βασιλεῖο καὶ ἄκομα πῶς ξαφνικὰ «βλέπει» στὸ ἴδιο μέρος τὴν παρέλαση ἐνὸς ἄλλου στρατοῦ μπρὸς ὄτι ἕναν ἄλλο βασιλεῖο: τὸν περσικὸν, στὸν Ξέρξη... Ὅλα αὐτὰ τὰ παιγνίσματα κοσμοῦν τὴν κάθε ἐνότητα τοῦ βιβλίου, τοποθετοῦνται μὲ δεξιότητι ἐκεῖ πού χρειάζεται τὸ καθένα καὶ ποικίλλουν τὴν ἀφήγησι, πού ἀπὸ ἑλκυστικὴ γίνεται ἑλκυστικότερη. Ἐξαροῦ σ' αὐτὸ τὸ στοιχεῖο τῆς ἱστορικῆς ἀναφορᾶς ἀποτελεῖ ὀλόκληρη ἢ ἐνότητα «Εἰκόνας ἀπὸ τὸ παρελθόν τῆς Θεσσαλονίκης». Παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὶς πολὺς βυζαντινὲς ἐκκλησιᾶς τῆς, ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς καὶ τὶς λουπὲς ἀρχαιότητες, ὁ συγγραφέας ἀναλύει διεξοδικὰ τὰ ἱστορικὰ περιστατικὰ πού ὀδήγησαν στὴν ἀνίδρωσί τους, περιγράφει μὲ ἀνατριχιαστικὲς λεπτομέρειες τὰ δεινοπαθήματα τῶν Θεσσαλονικῶν ἀπὸ βάρβαρους ἐπιδρομεῖς καὶ κυριάρχους, ζωγραφίζει τὴν ἀγωνία τους γιὰ μιὰν ἐπικείμενη δευτέρη εἰσβολή, ἐξαίρει τὴν πίστη τους στοὺς προστάτες ἄγιους, τὴ σωτηρία τους σὲ ὥρες κινδύνου, τὶς πρόκαιρες ἀνάπαυλες ἀπὸ τὰ δεινὰ, τὰ νέα μαρτύρια, τὶς σφαγὲς χιλιάδων. Ἀπὸ τὴν ἀρχαιολογία ξεκίνησε, ἀπὸ τὴν ἱστορία ἀπορροφήθηκε, ἀπολησμονήθηκε στὴν ἐξιστόρησι ὁ συγγραφέας, ἀποξεχάστηκε ἀπορροφημένος καὶ ὁ ἀναγνώστης..., ἀλλὰ βγαίνουν καὶ ἑὶ δὴ ἀλλιώτικοι, πονεμένοι μορεῖ, μὰ διδαγμένοι καὶ σάν ἀπολυτρωμένοι ἀπὸ τὸ μακροβούτι αὐτὸ οτὴν ἱστορία. Τέτοιες ἐξιστορήσεις εἶναι κατὰσπαρτες σ' ὅλο τὸ βιβλίο.

Ἄλλὰ ὁ συγγραφέας δὲν ξεχνᾷ ὅτι γράφει καὶ τυπώνει στὰ 1968, ὅτι πρέπει ἐπομένως ν' ἀποτυπώσῃ καὶ τὴ σύγχρονη ζωὴ, ὅσο καὶ ὅπου αὐτὸ εἶναι δυνατόν. Ἐδῶ βρίσκεται τὸ τρίτο, μετὰ τὸ ἀρχαιολογικὸ καὶ τὸ ἱστορικὸ, στοιχεῖο τῶν ἀφηγήσεών του: τὸ σημερινό, τὸ σύγχρονο. Ὅποια εἰκόνα περάσῃ ἀπὸ τὸ φακὸ του καὶ εἶναι ὁ σφυγμὸς τῆς νέας ζωῆς ἢ ἔχει νὰ πῆ κάτι γιὰ τὴν ἑλληνικὴ φύσι, γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς, ζωγραφίζεται μὲ ζωηρὰ πινελιές, μὲ δὴ τρεῖ· κουβέντες ἐδῶ, μὲ περισσότερες παραπέρα, ἐδῶ μὲ μιὰ γρήγορη ἀφήγησι, ἐκεῖ μὲ προσωπικὰ σκέψεις καὶ ἀπόψεις τοῦ συγγραφέα, ἄλλοι μ' ἓνα ἀνέκδοτο, ἄκομα καὶ μ' ἓνα ὑπαινιγμὸ. Στὸ Λευκὸ Πύργο τὸν ἀφήσαμε· κατεβαίνοντας, δὲ μένει ἀσυγκίνητος ἀπὸ τὸν περιπατοῦ τῶν Θεσσαλονικῶν στὴ νέα παρυφάτι, ρίχνει μιὰ μικρὴ βολή γιὰ τὸ «νυφοπέζαρο» του, ἀλλὰ τελειῶς ἀπροσδόκητα — τεχνουργημένα ὅμως, μαστορικὰ — προβάλλει στὸν ἀναγνώστη τὸ μακρινὸ θέμα τοῦ Ὀλύμπου, μιλάει γιὰ τοὺς θεοὺς πού «ζοῦν» ἄκομα καὶ εἶναι προστάτες ὁ Δίας τῆς ἐλευθερίας, ἢ Ἥρα τοῦ νοικοκυριοῦ καὶ ὁ Ἑρμῆς (ὄχι τῶν κλεφτῶν, ἀλλὰ) τῶν ταχυδακτυλοφυγῶν... Ἀπέναντι

δμως είναι ή Διεθνής "Εκθεση" νέα μετάβαση από τὰ θεία στά καθαρὸς οἰκονομικά, ὅστερα στά πνευματικά, γιὰ νὰ ἐξαρθή ή σημασία τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου καί ή φήμη τῶν καθηγητῶν του, λίγο παρακάτω τὰ μέγατα τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, ή ὁποία μέ τὸ παιδί της τὸ IMXA δίνει τόσο ζωντανὸ τὸ πνευματικὸ καί καλλιτεχνικὸ «παρῶν» στή Θεσσαλονίκη. Ἀπέναντι ὁμως ἀκριβῶς ἀπὸ ἐκεῖ γίνεται ή ὑποστολή της ση-μαίας, καί ὁ ξένος μεταδίνει τὸ ρίγος ποῦ κατέχει καί τὸν ἴδιο μέ τή γραφική σκηνή· στό βάθος ή δύση... Καί ή κινηματογραφική ταινία ξανοίγει τέτοιες καί παρόμοιες σκηνές ἀπὸ τὴν ἑλληνική ζωή καί φύση, μιὰ στήν Ἐδεσσα μέ τοὺς μαγευτικούς καταρράκτες, μιὰ στήν Καστοριά μέ τή γραφική λίμνη, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά πάλι μιὰ στή μυστική μαγεία τοῦ Ἁγίου Ὁρους, μιὰ στήν τουριστική Θάσο μέ τοὺς ἀμέριμνους παραθεριστές. Ἡ συναναστροφή μέ τοὺς ἀνθρώπους, μολοντί ὄχι ὅσο θὰ περίμενε κανεὶς πυκνή, ἀπο-τυπῶνι κι αὐτὴ ὀ,τι πιὸ ζωντανὸ ἐξῆσε ὁ συγγραφέας, στό ἕνα μέρος μέ τὸ καφεδάκι ή τὰ φρούτα ποῦ τοῦ πρόσφεραν ἀπλοϊκοὶ χωρικοί, στό ἄλλο τὰ σεριανίσματα ποῦ τοῦ ἔκα-μαν «ὡ ἄρχοντας τοῦ νησιοῦ» ἐδῶ, ὁ Νομάρχης ή ὁ Μητροπολίτης ἐκεῖ. Ἀκούει μέ τὴν ἴδια προσοχή τὴ σύντομη «ἄποψη» τοῦ βαρκάρη τῆς Καστοριάς γιὰ τὸ πόσο παλιά είναι μιὰ ἐκκλησία ή τίς διηγῆσεις του γιὰ τίς ρουφήχτρες τῆς λίμνης, καί ἀπὸ τὴν ἄλλη τίς μακρόσυρτες διηγῆσεις τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους γιὰ τὰ δεινὰ ποῦ πέρασαν οἱ μο-νές μέσα σ'οτοὺς αἰῶνες. Τὰ πάντα τὸν ἐνδιαφέρουν, τὸν ἀπορροφοῦν, καί ὁ ἀναγνώστης τὸν βλέπει νὰ μὴν μπορῆ οὔτε ἕνα μάνιθ νὰ πεταχτῆ νὰ κἀνὴ ἐκεῖ ποῦ ὄλοι χαιρόνται τὸν ἥλιο, τὸν ἀέρα, τὸ δάσος, τὸ βουνό... Συχνὰ ἕνας ὑπαινιγμὸς, δύο μόνο λέξεις, κλεί-νουν μιὰ νοοτροπία: «βαδιζαμε μέ τὸ μουλάρκι ὄχι μιὰ ὄρα, ὅπως ἰσχυρίζονταν μερικοί, ἀλλὰ σχεδὸν δύο...»· κι ὅπου δὲ φτάνουν οἱ λίγες λέξεις, γίνονται περισσότερες στό ἀνέκ-δοτο: ἕνας Ἑλληνας φοιτητῆς ἀπὸ τὴ Θάσο προθυμοποιήθηκε νὰ βοηθήσῃ ἕνα Γερμανὸ καθηγητῆ, ποῦ μάταια προσπαθοῦσε νὰ συνεννοηθῆ μέ τὴν ἰδιοκτήτρια τοῦ ξενοδοχείου γιὰ δωμάτιο. Ἡ γυναικα ρώτησε τὸ φοιτητῆ ἀμήχανη, σὲ ποιά γλώσσα μιλοῦσε ὁ Γερ-μανός. Ἦταν ἀρχαία ἑλληνικά...

Κλείνοντας τὸ βιβλίο τοῦ κ. Siegesmund ὁ ἀναγνώστης νομίζει πὼς γυρίζει ἀπὸ ἕναν κόσμο ὀλόκληρο, ὅπου ἐξῆσε πολλές, ἄπειρες, ὄραϊες στιγμές, ἐνῶ τὸ κείμενο εἶναι ὄλο κι ὄλο 120 σελίδες μικρές. Αὐτὸ ὀφείλεται ὀτὸ γλαφυρὸ ὕφος τοῦ συγγραφέα, στὸν καλο-ζυγισμένο λόγο του, στὴ ζωντανή του ἀφήγηση, ποῦ, κατὰ μιὰ γερμανική ἀκριβῶς ἔκφρα-ση, ἀφήνει στὸν ἀναγνώστη νὰ διαβάζῃ κι ἀνάμεσα ἀπὸ τίς γραμμές. Ἡ ἔκδοση τοῦ βι-βλίου ἦταν πρώτης τάξεως ἐπιτυχία τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Ἄν προστεθῆ ή καλαισθησία τοῦ τυπογράφου κ. Νικολαΐδη, ποῦ θέλει πάντα νὰ δινῆ ἐκδόσεις περιω-πῆς («Εὐρώπης»), καί ή τέχνη τοῦ γραφίστα (γιου) κ. Rudolf Siegesmund, τὸ βιβλίο, ποῦ τὸ κομοῦν ἀκόμα 16 πίνακες εἰκόνων μέ ἀρχαιότητες καί ἕνας χάρτης τῆς Μακεδονίας, γίνεται ἕνας λαμπρὸς πρεσβευτῆς τῆς Μακεδονίας μας στό γερμανόφωνο καί γερμανο-μαθῆ κόσμο. (Μέ μιὰ κάπως σχολαστικότερη ἐφαρμογή τῶν τυπογραφικῶν κ.ἄ. κανό-νων τῆς Γερμανικῆς, π.χ. τοῦ Duden, θὰ νόμιζε κανεὶς πὼς τὸ βιβλίο ἐκδόθηκε σὲ γερ-μανόφωνη χώρα — καί τότε θὰ ἔμενε ν' ἀποκατασταθῆ ή χαριτωμένη παρανόηση τῆς σελ. 14, ὅπου ή ἐπιγραφή στό παλιὸ κτίριο τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ΜΟΥ-ΣΑΙΣ ΧΑΡΙΣΙ ΘΥΕ ἀποδόθηκε σὰ νὰ ἦταν ΜΟΥΣΑΙΣ ΧΑΡΙΣΙ ΘΕΩ [Gott]).

Ἡ ὀκένη, νὰ μῆ στὸν τίτλο τὸ «Griechisch», δηλ. τὸ «Ἑλληνική», γιὰ τὴ Μακεδο-νία, ἦταν ἀπέναντι τῶν φωνασκῶν γειτόνων ἐντιμη· ἀπέναντι μας ἦταν ὀδυνηρά ἐντιμη.